

آزادی مطبوعات
در نظام حقوقی ایران
از منظر حقوق بشر بین المللی

تألیف
دکتر حبیب الله احمدی
وکیل پایه یک دادگستری

مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه	: احمدی، حبیب‌الله
عنوان و نام پدیدآور	: آزادی مطبوعات در نظام حقوقی ایران از منظر حقوق بشر بین‌المللی / حبیب‌الله احمدی.
مشخصات نشر	: تهران: مجد، ۱۳۹۴.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۵۸۲-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: آزادی مطبوعات -- ایران
موضوع	: حقوق بشر -- ایران
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۴ ۴ الف/۳۴۸۳ KMh
رده بندی دیویی	: ۳۴۲/۵۵۰۸۵۳
رده کتابشناسی ملی	: ۴۱۵۶۱۴۹

هرگونه کسر کامل، کسر از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، یا ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاق است. مورد تخلف، را به دفتر مرکزی مجده گزارش فرمایید.

آزادی مطبوعات در نظام حقوقی ایران از منظر حقوق بشر بین‌المللی

تألیف: دکتر حبیب‌الله احمدی
انتشار: اول مجده

چاپ اول: ۱۳۹۵ تعداد: ۵۰۰ نسخه
حق چاپ محفوظ و منحصراً «م» است.
دفتر مرکزی.

تهران، میدان انقلاب، تقاطع خیابان وحید نظری و ۱۲ فروردین پلاک ۱۰۸

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۹۶۲۰۸۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۵۸۲-۴

ISBN: 978-600-193-582-4

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل تعزیرات، پلاک ۲۸۳، طبقه دوم تلفن: ۶۶۴۹۵۰۳۴
شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (منیری جاوید)، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷، سن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

www.majdlaw.ir

E-mail: majdlaw92@gmail.com

سیستم اشتراک پذیری «مجد»:

ارسال پیامک حاوی نام و نام خانوادگی و شغل (در صورت تمایل) به شماره ۰۲۱۶۶۴۹۰۹۹۸ فصلنامه حقوقی مجد با ارائه مقالات اساتید میرز حقوق کشور بطور منظم منتشر می‌شود.

فهرست مطالب

مقدمه ۹

فصل اول: تعاریف، تاریخچه و اهمیت آزادی مطبوعات ۱۳

مبحث اول: تعاریف ۱۵

بند ۱: تعریف مطبوعات ۱۵

بند ۲: تعریف مطبوعات در قانون مطبوعات ایران ۱۷

بند ۳: تعریف آزادی مطبوعات ۱۹

الف آزادی مطبوعات در معنای عام ۲۲

ب - آزادی مطبوعات در معنای خاص ۲۳

مبحث دوم: تاریخچه، تحقق آزادی مطبوعات ۲۶

مبحث سوم: نقش و اهداف آزادی مطبوعات ۳۲

بند ۱: کمک به توسعه اندانی ۳۳

بند ۲: افزایش مشارکتهای مدنی ۳۶

بند ۳: افزایش کارآمدی دولت ۳۶

بند ۴: کمک به ریشه کنی فقر ۳۷

فصل دوم: مبانی نظری آزادی مطبوعات و شناسایی آن در اسناد

حقوق بشر بین المللی ۳۹

مبحث اول: آزادی بیان ۴۱

بند ۱: آزادی بیان در اسناد حقوق بشری ۴۲

بند ۲: آزادی عقیده و مذهب ۴۳

بند ۳: آزادی فکر و اندیشه ۴۵

مبحث دوم: آزادی اطلاعات و حق دسترسی به اطلاعات ۵۰

بند ۱: آزادی کسب و انتشار اطلاعات در اسناد حقوق بشری ۵۲

بند ۲: اصول لیما ۵۴

بند ۳: اصول ژوهانسبورگ ۵۶

- مبحث سوم: تحقق دموکراسی ۵۹
 بند ۲: اصل مشارکت فعال شهروندان ۶۲
 بند ۳: اصل پاسخ پذیری حاکمیت ۶۲
 الف - ایجاد تغییر در نقش سنتی دولت ۶۳
 ب - ایجاد و تحقق مفهوم شهروندی ۶۴

مبحث سوم: محدودیتهای آزادی مطبوعات و اصول حاکم بر اجرای

- محدودیتها ۶۷
 مبحث اول: محدودیتها در نظام حقوقی ایران و اسناد حقوق بشری ۶۹
 بند ۱: ۱ - پروانه پیش از انتشار نشریه ۷۲
 الف - شرط سکن مالی و علمی ۷۴
 ب - شرط تقوای یاسی و صلاحیت اخلاقی ۷۶
 ج - شرط بابت مالی - اتمام عملی به قانون اساسی ۷۷
 بند ۲: کنترل و سازماندهی مطبوعات ۷۷
 بند ۳: مبانی اسلام ۸۴
 بند ۴: حقوق عمومی ۹۰
 الف - امنیت ملی ۹۳
 ب - نظم عمومی ۹۵
 ج - منع تبلیغ به جنگ و ترغیب به تنگی، ملی و مذهبی ۹۶
 د - اخلاق عمومی ۹۷
 بند ۵ - حفظ حقوق و حیثیت افراد ۹۹
 مبحث دوم: اصول حاکم بر اجرای محدودیتها در اسناد حقوق بشری ۱۰۳
 بند ۱: اصل ضرورت جامعه دموکراتیک ۱۰۳
 الف - وجود دلیل کافی بر ضرورت اجرای محدودیت ۱۰۵
 ب - تناسب اجرای محدودیت با هدف مشروع از اجرای آن ۱۰۶
 ج - حق ارزیابی دولتی باید محدود شود ۱۰۶
 بند ۲: اصل حاکمیت قانون ۱۰۷
 بند ۳: اصل عدم تبعیض ۱۰۹

فهرست مطالب □ ۷

فصل چهارم: جرائم مطبوعاتی و حمایت از آزادی مطبوعات.....	۱۱۳
مبحث اول: مفهوم جرم مطبوعاتی.....	۱۱۵
مبحث دوم: تلقی مجرمانه از برخی اعمال مطبوعات.....	۱۱۸
بند ۱: مصوبات شورای عالی امنیت ملی.....	۱۲۰
بند ۲: منع فعالیت مطبوعات برای حقوق برابر زنان.....	۱۲۱
بند ۳: استفاده ابزاری از افراد در تصاویر و محتوا.....	۱۲۳
بند ۴: تبلیغ تشریفات و تجملات نامشروع و غیر قانونی.....	۱۲۵
بند ۵: استفاده از سرمایه و کمک خارجی.....	۱۲۶
بند ۶: اجاره نشریه.....	۱۲۸
بند ۷: کنترل اطلاع از میزان تیراژ ماهیانه نشریات.....	۱۳۰
بند ۸: کنترل و تیراژ دادگستری بر مطبوعات.....	۱۳۲
بند ۹: کنترل ورود و خروج مطبوعات از کشور.....	۱۳۴
مبحث سوم: رسیدگی به جرائم مطبوعاتی.....	۱۳۶
بند ۱: صلاحیت محاکم دادگستری.....	۱۳۶
بند ۲: رسیدگی علنی.....	۱۳۸
بند ۳: حضور هیات منصفه.....	۱۳۹
نتیجه گیری و پیشنهادات.....	۱۴۳
ضمائم.....	۱۵۱
فهرست منابع.....	۱۷۱

مقدمه

آزادی مطبوعات در حقوق ایران از منظر حقوق بشر بین المللی موضوعی است که بعنوان یک حق مسلم و بنیادین فردی و اجتماعی در خلال مطالبات پیش روی مردم بررسی و مذاقه قرار می گیرد این موضوع به لحاظ ساختار بحث و حوزه وسیع آن ایجاب می کند که هر دو نظام حقوقی ایران از یک طرف و نظام بین المللی حقوق بشر از جانب دیگر در ارتباط با موضوع بحث آزادی مطبوعات به بررسی دقیق مورد بررسی و کنکاش قرار گیرند که بدون شک تطبیق دو نظام حقوقی با ساختارهای کاملاً متفاوت و ویژه داخلی و بین المللی در ارتباط با یک موضوع خاص، منحصر به فرد نظیر آزادی مطبوعات خالی از ایراد نبوده و مشکلات فنی و فقهی را خواهد داشت برای نمونه پراکندگی قوانین در اسناد گوناگون جهانی و منطقه ای یا مجموعه قوانین و مقررات موضوعی متعدد که نتیجه کنفرانسها و نشستهای بین المللی در خصوص موضوع مورد بحث می باشد یا بحث ترجمه اسناد و قوانین و معانی کلیدی آنها یا ترجمه صحیح از عبارات و مفاهیم مستتر در متون و عبارات مجموعه مقرراتی بین المللی یا قوانین داخلی را می توان به نوعی از مهمترین مشکلات کار تطبیق اسناد و قوانین دانست همچنین امکان دسترسی به متون کلیه قوانین جهانی منطقه ای و موضوعی بین المللی در خصوص موضوع مورد بحث را نیز یکی دیگر از مشکلات پیش روی کار تطبیقی دانست.

به هر روی تلاش شده است در نوشتار پیش رو علی رغم وجود مشکلات ذکر شده در حد امکان موضوع آزادی مطبوعات در نظام حقوقی ایران با توجه به اسناد و مقررات بین المللی حقوق بشر در بوته نقد و بررسی قرار گیرد تا شاید جستاری ولو مختصر و کوتاه بر نقاط ضعف و قوت موضوع آزادی مطبوعات و اصحاب قلم و نشر در نظام حقوقی ایران باشد. سوال اساسی و نکته قابل بحث این نوشتار در خصوص آزادی مطبوعات مربوط است به شناسایی آزادی

مطبوعات و محدودیتهای ناظر بر این آزادی در حقوق ایران و اینکه اعمال محدودیت بر آزادی مطبوعات در مجموعه قوانین و مقررات نظام حقوقی ایران آیا مطابق استانداردهای بین‌المللی بویژه مجموعه اسناد جهانی و منطقه‌ای حقوق بشر می‌باشد یا خیر؟

همچنین شیوه اجرای محدودیتهای در نظر گرفته شده در قانون مطبوعات ایران چگونه صورت می‌گیرد آیا محدودیتها بر اساس قانون اعمال می‌شود یا نه اعمال محدودیت خارج از چارچوب این قوانین و مقررات نیز امکان‌پذیر می‌باشد؟ در صورت مثبت بودن جواب دلایل این موضوع چیست و کدام است؟

همچنین آزادی مطبوعات در زمان اجرای محدودیتها از طرف قانونگذار تضمین و حمایت شده است و اگر شده است چگونه و به چه شکلی در قوانین پیش‌بینی گردیده که اینگونه سوالات را می‌توان بعنوان مهمترین پرسشهای این نوشتار دانست که تلاش خواهد شد با استناد به قوانین و اسناد موجود به آنها پاسخ داده شود.

بنابراین بطوریکه در فصول چهارگانه کتاب خواهیم دید برای آنکه امکان پاسخگویی به تمامی سوالات مطروحه در خصوص آزادی مطبوعات در ایران فراهم گردد و بتوانیم در بستری مناسب و جامع به نقد و بررسی این موضوع بپردازیم موضوع مورد بحث را به چهار فصل مجزا و البته مربوط بهم تقسیم نموده ایم که شامل فصول اول و دوم مربوط به تعاریف و شناسایی آزادی مطبوعات و فصول سوم و چهارم مربوط به محدودیت و تضمین آزادی مطبوعات که به اختصار عبارتند از:

در فصل اول ما شاهد بحث از تعاریف مربوط به آزادی مطبوعات خواهیم بود مثلاً تعریف از مطبوعات در قوانین ایران، ارائه تعاریف عام و خاص از مطبوعات و همچنین مبحث مربوط به تاریخچه آزادی مطبوعات را نیز در این فصل خواهیم دید و همچنین در این فصل از مفاهیم و مبانی نظری آزادی مطبوعات نظیر آزادی بیان و حق آزادی کسب و انتشار اطلاعات و بحث

دموکراسی مبتنی بر اصل شفافیت اصل مشارکت مدنی اصل پاسخ‌پذیری دولت و همچنین اهمیت و نقش آزادی مطبوعات در توسعه و مشارکت مدنی و کارآمدی دولت صحبت خواهد شد.

فصل دوم اختصاص داده شده است به شناسایی آزادی مطبوعات در اسناد حقوق بشر بین‌المللی که به مباحثی نظیر حق آزادی بیان عقیده و مذهب و بیان فکر و اندیشه و همچنین حق آزادی کسب و انتشار اطلاعات و قوانین و مقررات مربوط به این دو حق پرداخته است اسناد و مقررات بین‌المللی حقوق بشری مربوطه نظیر اعلامیه جهانی حقوق بشر، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی سیاسی و مقررات مربوطه به اصول لیما و اصول ژوهانسبورگ را در این فصل می‌توان ملاحظه نمود.

فصل سوم نیز مربوط است به محدودیتهای آزادی مطبوعات و اصول حاکم و ناظر بر اجرای اینگونه محدودیتها در این فصل ضمن شناسایی محدودیتهایی نظیر اخذ پروانه پیش از انتشار نشریه، مانسور نشریات، مبانی اسلام، حقوق عمومی و حفظ حقوق و حیثیت افراد در اصول حاکم بر اجرای اینگونه محدودیتها نظیر اصل ضرورت جامعه دموکراتیک، اصل حاکمیت قانون و اصل عدم تبعیض نیز اشاره شده است.

فصل چهارم نیز در انتهای نوشتار به جرائم مطبوعاتی و لزوم حمایت از آزادی مطبوعات اختصاص یافته است که شامل تعریف جرم مطبوعاتی و تلقی مجرمانه قانونگذار از برخی اعمال مطبوعات و همچنین تعریف رسیدگی به جرائم مطبوعاتی و رسیدگی علنی و بحث حضور هیأت منصفه در زنجیره رسیدگی به جرائم مطبوعاتی است که به اختصار در پایان مباحث اشاره شده است. لازم به ذکر است شیوه بیان مطالب در فصول چهارگانه فوق‌الذکر بگونه ایست که ابتدا پیشینه موضوع مورد بحث در هر مبحث از هر فصل با توجه به قوانین ایران مورد بررسی قرار داده شده و سپس همان موضوع با قوانین و مقررات بین‌المللی حقوق بشر نظیر اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق بین‌المللی حقوق مدنی سیاسی و در بعضی موارد به اسناد منطقه‌ای نظیر کنوانسیون اروپائی

حقوق بشر و همچنین کنوانسیون آمریکائی حقوق بشر مطابقت گردیده و سعی شده است در پایان هر مبحث به اختصار نتیجه گیری شده و هدف از طرح مطلب نیز عنوان گردد به همین منظور لازم بود کلیه قوانین مطبوعاتی از ابتدای قانونگذاری مطبوعات در ایران تا آخرین قانون لازم الاتباع فعلی مورد بررسی و مذاقه قرار گیرد تا ضمن ارائه یک پیشینه و مقدمه از موضوع مورد بحث در مجموعه قوانین و مقررات مطبوعاتی در نظام حقوقی ایران همان طلب به نوعی با مجموعه قوانین و مقررات بین المللی بویژه در اسناد جهانی و منطقه ای حقوق بشر نیز مورد تطابق و قیاس قرار داده شود تا نقاط قوت و ضعف قانون مربوطه با استانداردهای بین المللی روشن شود.

همچنین جهت کار به گونه ای دنبال گردیده است که ضمن ارائه مباحث و مطالب در باب آزادی مطبوعات در نظام حقوقی ایران مطالب بنوعی در فضای انتقادی نسبت به وضع قوانین و مقررات مغایر با استانداردهای بین المللی حقوق بشر طرح گردد تا از این طریق لازم بازنگری در اینگونه قوانین گوشزد شود. در پایان بر خود واجب می دانم به یونسيله از استاد ارجمند جناب آقای دکتر رضا اسلامی استاد یار دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی که در تمامی مراحل تالیف و نگارش این اثر بی دریغ راهنما و معلم اینجانب بودند تشکر و قدردانی نمایم.

همچنین از جناب آقای دکتر سید عباس حسینی مدیر محترم انتشارات حقوقی مجد و همچنین کلیه عوامل اجرایی مربوطه بویژه سرکار خانم یوسفی و جناب آقای امیرسلیمانی که بابت انتشار این کتاب زحمات بسیاری متحمل شده اند تشکر و سپاسگزاری می نمایم.

دکتر حبیب الله احمدی